

hisz a valóságnak — a *kutató személyétől függetlenül létező* — objektív törvényeiben, amelyek csak részleges kutatómunkával tárhatók fel. Az „értelem keresése” tehát nemcsak felelet a kor tudományos felületességeire, hanem irodalomtörténeti kutatásának végső főrekvése is.

Halász Gábor sűrűn utal az irodalmi jelenségek társadalmi kapcsolataira és ha nem is mutatja ki az összefüggések teljes láncolatát, az irodalom társadalmi és történelmi kapcsolatainak figyelembevételével nagyobb távlatba tudja állítani felfedezéseit, mint irodalomtörténetíró és esszéista kortársainak legtöbbje.

Az iskolás leírásokban színét-ízét vesztett történelmi portrékba mély átéléssel életet tudott lehelni. (Kazinczy emlékezete. A fiatal Széchenyi, a bihari remete.) De ebben is mentes maradt az elmúlt évtizedek tudományos túlzásától, az „elpszihológizálástól”. A divatos „pszichológiai portrék” általában hitelesebb jellemképet adtak a tanulmányíróról, mint a modellről. Halász Gábor Kazinczyt is, Besseneyt is *emberi kapcsolataikkal* rajzolja meg: amint a vetélytársaikkal szellemi párbajukat vívják, amint egy baráti levélben, a sorok között odamondanak egymásnak, vagy kifakadnak egy harmadik ellen. *Páratlan érzékenységgel rezonál az emberi relációk egyensúlyjüketára.* Ez a módszer klasszikus arányokat nyer a kétet legértékesebb tanulmányában, a fiatal Széchenyiről rajzolt arcképben. Széchenyi naplójából vett idézetekkel tölti meg a tanulmányt, lapokon át csak épphogy kommentálja az idézeteket, mégis *válóságos drámai feszültséget érzünk* a tanulmány minden fejezetéből.

A kötet időrendben utolsó tanulmánya az 1937-ben megjelent Proust-tanulmány. Babits, Szerb Antal, Gyergyai Albert, Németh László mellett Halász Gábor is feltérte a prousti mű világát.

Halász Gábor későbbi tanulmányai még nem jelentek meg könyvalakban. „Későn indul, ez az első könyv, de talán még haszonnal”, — írta az első kiadás előszavában, Aki Halász Gábor tanulmányai közül csak ezt a hatot ismeri, könnyen szerzői frázisnak véli ezt a szabadkozást. Pedig valójában egy életpálya elfordulását jelzi: mikorra ez a kötet napvilágot látott, Halász Gábor jelentős mértékben közelebb jutott a

realizmus elveihez. Pályájának ez a második szakaszát Lukács György emlékezéséde, Sötér István* és legújabban Lengyel Balázs** tanulmánya mérte föl. Ismertelünkben elsősorban azokat a yonásokat emeltük ki ezekből a korai tanulmányokból, amelyek Halász Gábor második korszakának már legjellemzőbb tulajdonságai voltak.

VARGHA KÁLMÁN

J. SUR: HAJRÁ, ELŐRE! (Új magyar könyvkiadó.)

„Mi már nem vagyunk ugyanazok az oroszok, akik voltunk az 1917. év előtt, és Oroszország sem ugyanaz már és a mi jellemünk sem ugyanaz.” Ezt mondotta nemrégén Zsdanov, a Bolsevik Párt egyik fő ideológusa, a haladó emberiség ezévi nagy halottja. Sur könyve szinte eleven bizonyítéka ennek a mondásnak. Pontos számadatokkal, grafikonokkal, ábrákkal találkozunk a műben, amely hatalmas, a kapitalista országok számára hihetetlennek tűnő fejlődést tár elénk a cári Oroszországtól a mai Szovjetunióig. Nem üres adatsorolással állunk szemben de a történeti fejlődés eseményeinek bemutatását a leghitelesebben támasztják alá ezek az adatok. Sur igen szívesen, élvezetesen írja le mondanivalóját és munkájával egészen sajátos műfaiát adja a gazdaságpolitikai beszámolóknak. Élesen láthatjuk a kapitalista országok módszereit, ahol nagy ivben emelkedik ugyan a termelés görbéje, gyorsan nő a tőkések haszna, csak a dolgozó nép életszínvonala marad alul továbbra is. Így növekszik egyre a nyomor a bőség közepette. Csak szocialista állam tudja megteremteni azt, hogy amilyen arányban nő a dolgozók igénye, olyan arányban nőjön a termelés is. Ezért nem lehet sohasem válság vagy munkanélküliség a Szovjetunióban.

Nehéz, küzdelmes utat kellett azonban megtenni addig, amíg a Szovjetunió idáig elérkezhetett. Az óriási, gábonában bővelkedő orosz birodalom ugyanis az első világháború idején is a koldusok országa volt, amelyből még ráadásul különféle külföldi érdekeltségek húzták a maguk hasznát. Lenin és

* Sötér István: Játék és valóság (tanulmánykötet), 1946., 135. l.

** Lengyel Balázs: Csillag, 1948. decemberi szám.

Sztálin teremtett új életet, új világot ezen a területen. Megmutatták, hogy a szovjetország boldogul külföldi hitelek, kölcsönök nélkül is, mert a gyárak és üzemek, bankok, kereskedelem és vasutak jövedelmét nem elődsi tulajdonosok kapják, hanem magam, az állam és az elköltheti ezeket az anyagi javakat arra, hogy új vállalatokat építsen, de ezenkívül a szovjetparasztok már nem fizetnek a nagybirtokosoknak évi félmilliárd aranyrubel árendát a földjükért. A sztálini öt éves tervek biztosították az ország teljes gazdasági önállóságát és a szovjetállam kivívta teljes gazdasági függetlenségét.

Csodálattal szemlélhetjük ebből a munkából, hogy mire képes a szocialista tervgazdálkodás. Óriási számok ékesítik az új öt éves tervet is. A szemléltető rajzok egész sora mutatja, hogyan növekszik a Szovjetunió ipari termelése, hogyan nő az acéltérmelés, a széntermelés millió tonnákban, hogyan nő a villanytelepek teljesítőképessége millió kilowattokban, hogyan nő az elektroenergiatermelés, a vetésterületek, a nemesgápona terméshozama, a traktorok és kombájnok termelése, gyártása, a szállítóeszközök teherfuvarozása, hogyan nőnek ugyanakkor a minősített szakemberek keretei, a klubok, könyvtárak és mozik száma, hogyan nőnek az állami kiadások a lakosság kulturális és életigényeinek kielégítésére. Mindezeket túl azt is láthatjuk, hogyan nő éppen a tervszerű gazdálkodás következtében a nemzeti jövedelem is, amely az ország dolgozóinak egyre jobb és jobb életkörülményeit biztosítja.

Nemcsak érdekes olvasmány, nemcsak hiteles és pontos beszámoló ez a könyv, de egyben biztató is számunkra. Biztatást nyújtanak ezek a példák ahhoz, hogy a szocialista tervgazdálkodás útján Magyarországon is megteremthetjük a válságmentes, biztos alapokon nyugvó gazdasági életet.

LŐKÖS ZOLTÁN

ACZÉL TAMÁS: A SZABADSÁG ARNYÉKÁBAN.

Új, tehetséges, realista alkotás. Problémája: hogyan alkalmazkodik a hosszú élnyomatás alatt helytelen irányban fejlődött magyar társadalom a felszabadulást nyújtotta új lehetőségekhez. Technikai megoldás adva volt az egész ma-

gyar társadalom felvonultatásához: egy budapesti ház össze nem tartozó lakói a közös pincébe szorultak az ostrom alatt. Együtt volt itt a kurzussal felkapaszkodott „keresztény középosztály”, — a zsidó üzletek mindenre kapható fosztogatói, a dzsentri köztisztviselő, az aljas, mindenkit kiszolgáló és gerinctelen kispolgár-házparancsnok, aki egyik napról a másikra *testvér*-ből *elvtárs*-sá vedlik, itt is, ott is korrupt; a gyáva spicli, a hamis papirokkal bujkáló zsidólány s a sebesült partizán! Ezek, ismerősei és távollévő hozzátartozóik — munkások és gyártulajdonosok, fasiszta tisztok és paraszibakák, meg muszások, deportőrök és deportáltak, bujkáló kommunisták és orvyilkos fasiszták — valóban az akkori egész magyar társadalmat adják.

Az ideológiai megoldás szintén jó, mert megmutatja, hogy a demokráciával valóban csak azok állnak szemben, akiknek a demokrácia az érdekeit sérti: a gyárosok, a feketézők, a dzsentri földbirtokos, a kulák (megjegyzendő, hogy hibája a regénynek, hogy csak a sváb kulák ellenállását mutatja be, holott tudjuk, hogy a magyar, a román, vagy az orosz kulák éppígy állt és áll szemben a demokratikus átalakulással) és a reakciós, fasiszta pap, aki az „isteni gyűlöletet” prédikálja a Vörös Hadseggel és a demokráciával szemben. A demokráciához eljut mindenki, akinek a demokrácia az érdekeit szolgálja: az üzemi munkás, a kisparaszt, a dolgozók minden rétege. A regény egy alakja a dzsentrilány, az orvyilkos fasiszta húga, szintén eljut egészen a Pártig — bár ez a leány a könyv leggyengébben sikerült, legkevésbé realiztikusan rajzolt alakja, az ő metamorfózisa és demokratizálódása legkevésbé indokolt — szintén a szerző jószándékát bizonyítja: sorsa bizonyítéka annak, hogy *mindenkiből* válhatik demokrata, ha hajlandó a saját kicsinyes szempontjain felülemelkedni és az osztályelőítéleteit levetni. Ki kell emelni még a regény nagy érdemét: bemutatja, igen realiztikusan és nagyon meggyőzően, hogy a zsidóság osztálytagozódása éppígy valóság, mint a világ valamennyi osztálytagozódása, hogy a zsidó tőkés éppígy kiszákmányolja a zsidó alkalmazottját, mint a parasztvevőjét és hogy hajlandó kezét fogni a demokrácia ellen